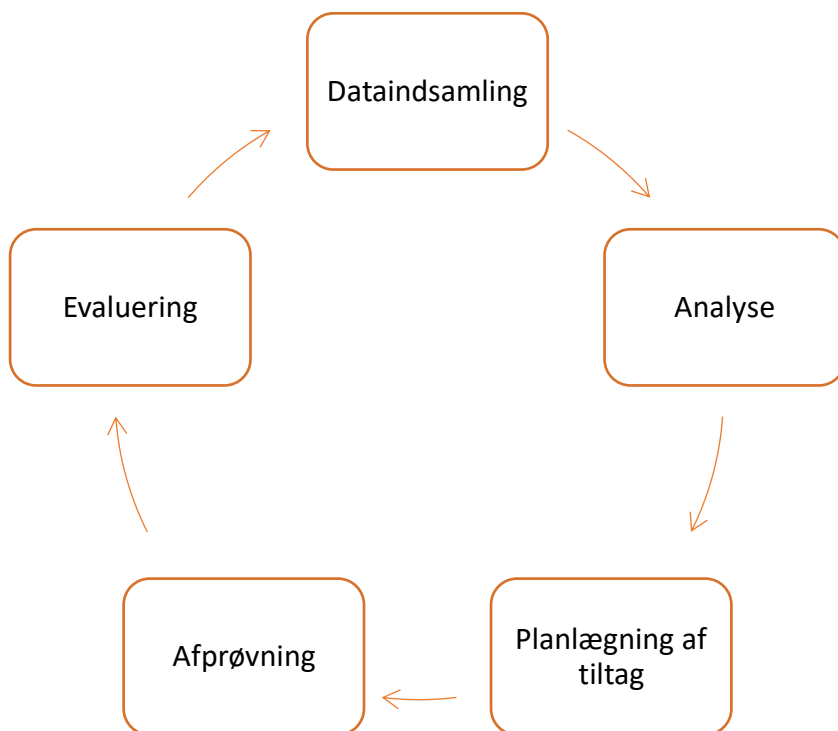

Sådan kan du arbejde med mobbehåndtering i skolen

Mobbehåndteringsmodellen er beskrevet i teksten; "Analytiske fremgangsmåder – en introduktion til mobbehåndteringsmodellen." Modellen understøtter fagpersoner i at arbejde med indsatser mod mobning gennem 5 trin. Nedenfor bliver de fem forskellige trin i modellen uddybet i forbindelse med at modellen anvendes i skolen:

Håndteringsmodellen indeholder: 1. dataindsamling, 2. analyse, 3. planlægning af tiltag, 4. afprøvning og 5. evaluering. De fem trin ses i håndteringsmodellen:

Dataindsamling

De professionelle kan indhente data fra situationer eller eksempler, hvor aktører i skolen anvender strategier for at opretholde sociale ordener. Der kan eksempelvis indhentes data på nogle af nedenstående måder:

- At observere eller lade klassens pædagog- og lærerteam fortælle om *situationer*, de synes er eksemplarisk for deres strategier for klasseledelse.
- At klassens pædagog- og lærerteam udvælger *situationer*, hvor de oplever, der foregår mobning og skriver dem ned.
- At interviewe eleverne enkeltvis om hvordan deres deltagelse i undervisningen og venskaber i klassen hænger sammen.
- At observere elevernes gruppearbejde. Hvad siger de? Hvad gør de?
- At observere om der er musik, tøj, fritidsaktiviteter, der er in og andet, der er yt.
- At observere og beskrive *situationer* hvor klassens pædagog- og lærerteam arbejder med klasseledelse.
- At lade eleverne og forældrene individuelt fortælle om hvem eleverne er sammen med.
- At observere lege og aktiviteter i frikvartererne der kan give mere viden om gældende normer, samværsformer, klassens hierarki og eventuelle marginaliserede positioner.
- At lade elever lave en tegneserie over en *konkret situation*, hvor de oplever mobning i skolen. Denne tegneserie skal ikke offentliggøres hvis læreren vurderer, at det kan forstærke marginaliserende processer.
- At lade elever skrive en stil hvor de fortæller om en *situation* i klassens historie, hvor de oplever, at eleverne er eller ikke er en del af klassens fællesskab.
- At beskrive et eksempel på begrænsninger i elevernes materielle vilkår for deltagelse. Eksempelvis adgang til at besøge hinanden i fritiden, gå til de samme fritidsaktiviteter, muligheder for samarbejde i klassen, have adgang til digitale kommunikationsplatforme.
- Forældres prioriteringer og autoritetsstrategier. På et forældremøde beder én fra klassens pædagog- og lærerteam forældrene give *eksempler* på, hvordan de prioriterer klassen som et fællesskab, eller hvordan de mener, det kan opprioriteres. Tag referat.

Analyse

Analyse

Opgaven inden for forebyggelse og indsatser mod mobning i skolen er ikke at undersøge, hvem eleverne er, men *hvad der skaber deltagelse eller eksklusion* i den kultur, de normer og de sociale mønstre der er i skolen og klassen. Klassens team kan alene eller i samarbejde med ledelsen, inklusionsvejlederen og/eller psykologerne gennemgå følgende analysespørgsmål til de data der er indsamlet, for at finde frem til hvilke mobbemønstre der viser sig i klassen.

I undervisningsmaterialet der knytter sig til specialiseringsmodulet "Mobning i skolen" er der udarbejdet tre øvelser der relaterer sig til en case. Disse tre øvelser er måder hvorpå man kan analysere konkret datamateriale, der beskriver nogle situationer hvor der udspiller sig marginaliserende processer. De tre øvelser kan også gennemføres som en analyse af de data der indsamles i arbejdet med håndteringsmodellens første trin.

Stine Kaplan Jørgensen foreslår også nogle analysespørgsmål, der kan anvendes på de indhentede data for at vurdere mobbemønstre. Endelig foreslås det også, at der kan udarbejdes et sociogram. Se Stine Kaplan Jørgensens kernetekst: "4 tegn på mobbemønstre" på grundmodul 2.

I det foreliggende undervisningsmateriale foreslås altså fem forskellige tilgange i analysen af det indsamlede datamateriale. Hvilken tilgang der mest fordelagtigt kan vælges afhænger af hvilken data teamet arbejder med og hvor teamet vil sætte fokus på marginaliserende processer. Teamet kan med fordel gennemføre analysen ved at bruge flere af metoderne, således at de supplerer hinanden.

Her præsenteres de fem tilgange til at analysere det indsamlede datamateriale og efterfølgende uddybes hver tilgang:

- At gennemføre en perspektivanalyse af datamaterialet, der retter sig mod at identificere en bestemmelse af problemet.
- At stille analysespørgsmål til forskellige situationer i skolen for at identificere processer ved mobning.

- At stille analysespørgsmål til undervisningssituationer for at identificere værdighedsproducerende didaktikker og klasseledelsens betydning.
- At stille analysespørgsmål til datamaterialet for at identificere tegn på mobbemønstre (ud fra teksten "4 tegn på mobbemønstre" skrevet af Stine Kaplan Jørgensen)
- At udarbejde et sociogram ud fra de indsamlede data for at kortlægge elevernes relationer.

Analysér det indsamlede datamateriale ved at udføre en perspektivanalyse, der retter sig mod en bestemmelse af problemet.

Teamet arbejder med udgangspunkt i det datamateriale, som beskriver nogle konkrete situationer i deres praksis, hvor forskellige aktører har oplevet mobning.

1) Hver deltager sætter sig ind i sin aktørs perspektiv ved at sidde i stilhed og notere på et stykke papir hvad man forestiller sig aktøren ville skrive om situationen i datamaterialet:

- Jeg tænker at:
- Jeg føler at:
- Jeg synes de andre:
- Jeg gjorde sådan fordi:
- Jeg synes problemet er:

2) Hver deltager præsenterer sine noter og formulerer sig i aktørens perspektiv som "jeg-fortæller".

3) Deltagerne drøfter hvilke processer der udspiller sig i fællesskabet i datamaterialet.

4) Deltagerne afslutter med at drøfte hvad de hver især selv mener er problemet.

Analysér det indsamlede datamateriale ved at stille analysespørgsmål til processer ved mobning

Teamet arbejder med udgangspunkt i det datamateriale, som beskriver nogle konkrete situationer i deres praksis, hvor forskellige aktører har oplevet mobning.

Analysespørgsmål til datamaterialet vedrørende processer ved mobning:

- Hvilke af elevernes handlinger kan udspringe af social eksklusionsangst?

- Hvad producerer værdighed i datamaterialet?
- Hvad skaber foragt i datamaterialet?
- Hvilke kategoriseringer laver henholdsvis lærerne og eleverne?
- Hvordan handler eleverne for at undgå at træde ind i en marginaliseret position?
- Hvem kan få noget ud af at mobbe?

Analyser det indsamlede datamateriale ved at stille analysespørgsmål til klasseledelse og værdighedsproducerende didaktikker

Teamet arbejder med udgangspunkt i det datamateriale, som beskriver nogle konkrete situationer i deres praksis, hvor forskellige aktører har oplevet mobning.

Analysespørgsmål til data vedrørende klasseledelse og værdighedsproducerende didaktikker

- Hvordan viser der sig sammenhæng mellem den sociale og den faglige deltagelse?
- Hvordan tager læreren ledelse i undervisningen i forhold til elevaktiviteten?
- Hvilke værdighedsproducerende didaktikker kunne understøtte læringssituationen i casen?
- Hvordan kan læreren have øje for både den sociale og faglige deltagelse i situationen?

Analyser det indsamlede datamateriale ved at stille analysespørgsmål til mobbemønstre

Det anbefales at læse kerneteksten på grundmodul 2 skrevet af Stine Kaplan Jørgensen (2018): "4 tegn på mobbemønstre." Teamet kan udføre analysearbejdet ved systematisk at stille nogle af de analysespørgsmål Stine Kaplan Jørgensen angiver til datamaterialet. Målet er at finde frem til hvilke mobbemønstre der udspiller sig i klassen.

Spørgsmål, man kan stille til vurdering af utryghed er:

- Synes klassens kultur at være præget af utryghed og social eksklusionsangst?
- Er der tegn på, at nogle eller flere føler sig utrygge og er bange for at blive hånet eller gjort til grin?
- Er der en hård tone i klassen som gør, at man skal passe på med hvad man siger?
- Er børnene præget af en tendens til at håne og latterliggøre hinanden?

- Synes børnene (eller nogle af dem) at være nervøse og utrygge i forhold til deres sociale tilhør?
- Er der andre tegn på utryghed og social eksklusionsangst?

Spørgsmål, man kan stille til en vurdering af sociale og moralske ordener er:

- Hvilke sociale ordener gør sig gældende i klassen?
- Hvilke kategorier, grupperinger, relationer og positioner er etableret?
- Hvordan ser hierarkiet i klassen ud?
- Hvem har mest magt over in- og eksklusionskriterierne?
- Hvor snævre og lukkede er grupperingerne og hierarkiet?
- Hvilke in- og eksklusionskriterier hersker i klassen?
- Hvad skal man gøre – og hvordan skal man helst være - for at være inkluderet?
- Hvilke normer for passende og upassende opførsel findes der?
- Hvad bliver vurderet som sejt, barnligt, cool, tarveligt, acceptabelt og uacceptabelt?
- Hvor snævre og virksomme er disse ordener?
- Hvilke former for anderledeshed tolereres? Hvilke former for anderledeshed tolereres ikke?

Spørgsmål, man kan stille i en vurdering af foragtproduktion og ekstreme eksklusioner er:

- Hvorvidt og hvordan kan der spores værdigheds- og foragtproduktion i klassen, og hvem/hvad er den rettet mod?
- Bliver humor og latter brugt på foragtproducerende måder?
- Er der tegn på eksklusioner, der kan betegnes som ekstreme?
- Er der nogle børn, der er i særligt udsatte positioner, og som oftere end andre oplever udstødelse og bliver udsat for foragtproduktion?
- Er der børn der ofte undgås, ofte sidder alene eller ofte er dem, der andre vender sig mod eller lægger afstand til?
- Er der børn, der fremstår som usynlige?

Spørgsmål, man kan stille i undersøgelsen af elever, forældres og professionelles fortællinger:

- Hvilke fortællinger om eksklusioner dominerer i klassen?

- Er der enslydende fortællinger, der legitimerer og normaliserer mobningen?
- Hvem får hvilke roller i disse fortællinger?
- Er der voksne (skoleledere, lærere, pædagoger, forældre), der bidrager til disse fortællinger?

Analysér det indsamlede data ved at udarbejde et sociogram for at kortlægge relationer

De professionelle kan analysere elevernes relationer og positioner i klassen, mens de udarbejder et sociogram hvor de kortlægger eleverne og deres relationer. Et sociogram er en grafisk repræsentation af sociale forbindelser mellem eleverne. Man kan kortlægge en gruppens relationer og hierarkier for at de professionelle får øje på muligheder og bekymringer i arbejdet med elevers relationer.

Eleverne skal *ikke* involveres i eller have kendskab til analysen og kortlægningen, da det kan forstærke eksklusionsprocesserne blandt eleverne.

Sociogrammet er et supplement til nogle af de øvrige analyser, som anbefales i håndteringsmodellens trin to. Sociogrammet bør ikke gennemføres som analyse alene, da det ikke medvirker til at identificere de processer, der udspiller sig mellem eleverne. Diagrammet viser blot en kortlægning af relationerne og kan give indsigt i, hvem der står i marginaliserede positioner.

Elevernes relationer udspiller sig forskelligt i forskellige situationer. Et sociogram udarbejdet på baggrund af en analyse af en undervisningssituation kan godt være anderledes end et sociogram udarbejdet på baggrund af en analyse af leg i frikvarteret. Relationerne kan være forskellige i de forskellige situationer. Derfor må teamet indledningsvis beslutte sig for hvilken situation de vil kortlægge elevernes relationer ud fra.

I sociogrammet kan 3 følgende emojis anvendes som symbol for hvorvidt eleverne deltager værdigt i klassens fællesskaber. Måske vil de professionelle tegne flere typer af emojis.

Eleven er indlejret som værdig deltager i klassens fællesskab.

Eleven skiftevis foragtes eller indlejres som værdig deltager i klassens fællesskab.

Eleven udelukkes, ignoreres eller foragtes i klassens fællesskab.

Denne pil viser, at kun den ene elev søger kontakt til en anden elev.

Denne pil viser, at kun den ene elev søger kontakt, og at kontakten er usikker og famlende.

Denne pil viser, at to elever har interesse for hinanden, men at interessen er usikker og famlende.

Denne pil viser to elever, som er glade for hinanden, og som gerne tilbringer tid sammen.

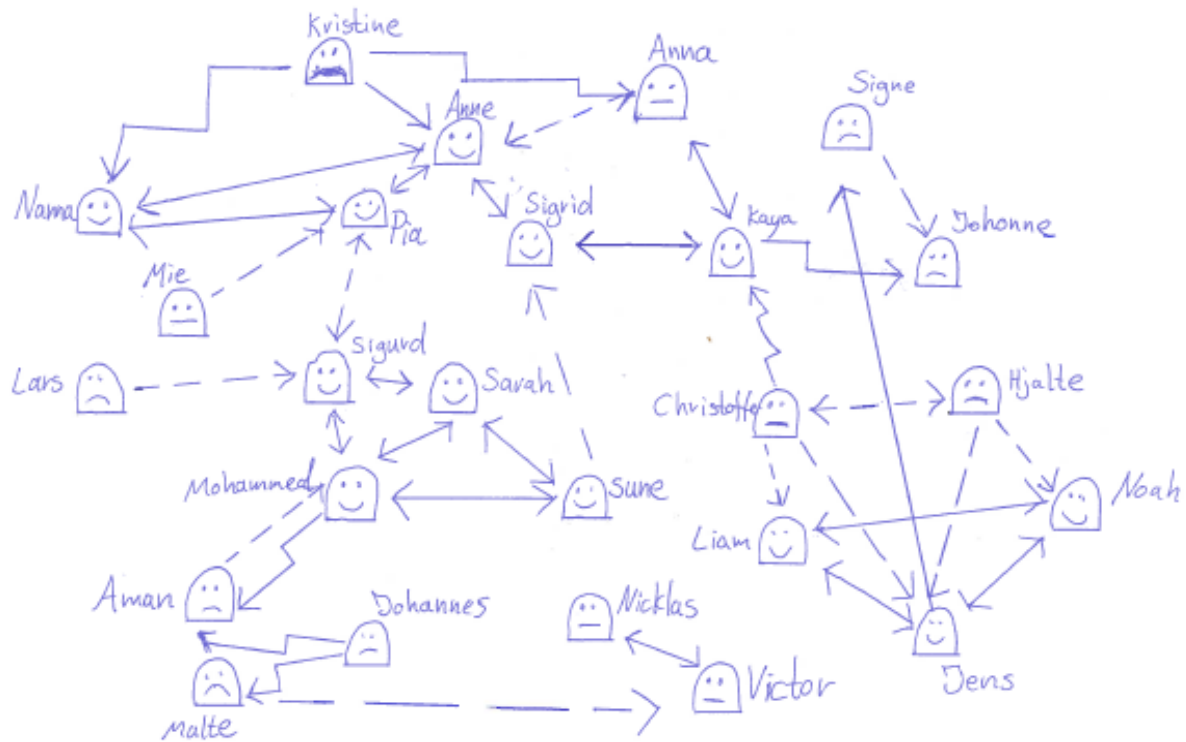
Denne pil viser, at to elever udviser aggression over for hinanden.

Denne pil viser, at én elev udviser aggression over for en anden elev.

Nedenfor ses et eksempel på et sociogram et klasseteam har udarbejdet(i anonymiseret form):

Hvis teamet under kortlægningen bliver bevidste om, at de mangler kendskab til elevernes relationer, kan det være udgangspunktet for en undersøgelse. Der må altså indsamles mere data, eksempelvis ved at tale individuelt med eleverne eller forældrene om, hvem eleverne er sammen med.

Når teamet har udarbejdet et sociogram må det give anledning til at de professionelle drøfter:

- Hvilke elever befinder sig i udsatte/marginaliserede positioner?
- Hvilke relationer kan styrkes?
- Hvilke relationer er vigtige at fastholde?
- Hvilke nye relationer kan måske etableres?
- I hvilke situationer har vi oplevet at relationerne var væsentlig anderledes?
- Hvordan skabes vilkår for at udvikle elevernes relationer gennem professionelle organiseringer og ledelse af den pædagogiske praksis og gennem forældresamarbejde?

Planlægning af tiltag

Planlægning af tiltag

Efter at have fået indblik i mobbemønstre vil et næste skridt være, at overveje hvad man ønsker sig i stedet for det eller de mobbemønstre, der viser sig. Man skal overveje, hvad man sigter efter. Oplagte sigtepunkter vil være at skabe mere tryghed, at skabe mere værdighedsproduktion fremfor foragtproduktion, at beskytte og hjælpe de udsatte positioner, så de får større mulighed for indlejring i fællesskabet mm. Se også Stine Kaplan Jørgensens tekst modul 2 "Analytiske fremgangsmåder – en introduktion til mobbehåndteringsmodellen." Derefter skal der findes frem til, hvilke tiltag der kan bruges, og kan målrettes det, der sigtes efter at opnå. Det er forskelligt, hvad der virker til forskellige problemer og i forskellige kontekster. Mobbemønstre viser sig forskellige i forskellige sammenhænge, og derfor findes der heller ikke standardløsninger. Det er derfor ikke hensigtsmæssigt, at man "køber et koncept" eller bruger en standardiseret metode, som man regner med kan bruges hver gang, som løsning på forskellige mobbeproblematikker. De tiltag man planlægger skal være nøje gennemtænkte i forhold til lige præcis de elever, forældre samt professionelle og den kontekst de befinder sig i i hver eneste indsats. Tiltagene kan desuden med fordel tænkes ind i den daglige undervisning fremfor som tiltag, der skal gennemføres i særskilte lektioner.

Inden arbejdet med planlægning af tiltag kan I søge inspiration i en eller flere af følgende 6 materialer:

- Helle Rabøl Hansen (2016): Parentesmetoden. Tænkestrategier mod mobning. Dafolo.

Helle Rabøl Hansen spiller en væsentlig rolle inden for indsatser mod mobning, herunder i forskningsprogrammet eXbus. I bogen "(Parentesmetoden) tænkestrategier mod mobning" præsenterer hun et analyseværktøj til lærere og pædagoger, der arbejder med mobbemønstre i klassen. I bogen gives der forslag til initiativer, der retter sig både mod de elever, der har fået positionen som offer for mobning og de elever, der er ramt så kraftigt af eksklusionsangst, at de trækker sig eller tilpasser sig.

I denne video præsenterer Helle Rabøl Hansen parentesmetoden: <https://www.youtube.com/watch?v=0-bu0ji3cU8>

Læs mere og køb eventuelt bogen her: <http://bogenshjemmeside.dafolo.dk/parentesmetoden>

- Mobning – viden og værktøjer til fagfolk

Helle Rabøl Hansen, Helle Plauborg, Kit Stender Petersen, Louise Klinge Nielsen, Nina Hein, Stine Kaplan Jørgensen og Stine Liv Johansen (2017): Mobning viden og værktøjer for fagfolk. Akademisk Forlag.

Helle Rabøl Hansen, Helle Plauborg, Kit Stender Petersen, Louise Klinge Nielsen, Nina Hein, Stine Kaplan Jørgensen og Stine Liv Johansen har alle bidraget til bogen "Mobning Viden og værktøjer for fagfolk". Bogen kan læses fra begyndelse til slut, eller man kan vælge at læse enkelte kapitler. I bogen gives gode råd, arbejdsspørgsmål og anbefalinger til professionelle i arbejdet mod mobning. Særligt de 6 første kapitler er relevante for professionelle, der arbejder med forebyggelse eller tiltag mod mobning i skolen.

Læs eller download bogen her: http://www.friformobberi.dk/system/files/force/Mobning_ebog.pdf

- Vigtig viden om metoder mod mobning

Stine Kaplan redegør for, hvordan vi skal bekymre os for, om mobbeinterventioner kan gøre mere skade end gavn. Her fremlægges som eksempel en analyse af hvordan et arbejde med metoden *Den gode stol* kan virke mod hensigten.

- *Stine Kaplan (2017): Når metoder mod mobning virker mod hensigten i: Mobning Viden og værktøjer for fagfolk. Akademisk forlag.*

- *Stine Kaplan (2018): International forskning – interventioner mod mobning.* (Se tekst modul 2) I Stine Kaplans tekst redegøres der for hvad international forskning har fundet frem til kontra hvad der virker i interventioner mod mobning.

- DCUM (2018): Dette vi fælles skaber- Elever taler om elev-lærerfællesskaber.

<http://dcum.dk/media/2232/dcum-rapport-det-vi-faelles-skaberx.pdf>

Med data fra otte fokusgruppeinterviews med i alt 41 elever på 6. og 8. klassetrin redegøres der i denne rapport for elevernes oplevelser af hvad der, ifølge dem, kendetegnes ved et godt elev-lærerfællesskab, og hvorfor det er vigtigt. Der redegøres også for elevernes syn på hvad en god lærer er, og hvordan et godt elev-lærerfællesskab kan etableres.

Skabelon til tiltag, afprøvning og evaluering ved mobning

Det anbefales at arbejde systematisk ud fra en handleplan, når I gennemfører indsatser.

Dette dokument har til formål at understøtte planlægning, gennemførelse og evaluering af tiltag i forbindelse med mobning. I kan skrive i højre kolonne.

Planlægning af tiltag	
1. Beskriv så konkret som muligt, hvad det er for mobbemønstre I vil arbejde med.	
2. Beskriv hvad der er det nye i det tiltag, I vil gennemføre for at arbejde med mobbemønstre.	
3. Beskriv hvad vi sigter efter med dette tiltag. Hvad kan vi vinde?	
4. Hvilke tiltag skal gennemføres: - Hvornår finder det sted? - Hvor finder det sted? - Hvordan skal det foregå? - Hvem gør hvad? - Hvilke samarbejdspartnere indgår? - Hvem observerer under gennemførelsen?	

- Hvordan observeres der under gennemførelsen?	
5. Beskriv konkret, hvilke tegn I vil observere på under gennemførelsen af tiltaget.	
6. Hvad kan vi risikere ved dette tiltag?	
Afprøvning	
7. Beskriv, hvad I observerer under gennemførelsen af tiltaget. Betyder det at I skal fortsætte eller stoppe afprøvningen?	
Evaluering	
8. Beskriv hvilken betydning tiltaget har haft for eleverne.	
9. Beskriv, hvilken betydning arbejdet med aktionen får for jeres praksis fremover.	

Afprøvning

Afprøvning

Under afprøvningen skal man altid løbende holde øje med hvilken virkning det man gør har. Nogle gange virker det man sætter i gang efter hensigten, nogle gange gør det ikke. Nogle gange risikerer man at forværre de processer der er i mobning med det, man sætter i gang. Derfor er det vigtigt løbende at holde øje med om det, man sætter i gang, gør det, det nu skal gøre. Man skal ikke undervurdere de kræfter, der er på spil, når der er tale om mobning.

Ved langstrakte tiltag kan det være en god ide, at klasseteamet hver især skriver i en logbog i hverdagen, hvor der er fokus på det mobbemønster, der arbejdes med. Der må afsættes tid til samarbejds møder, hvor der løbende drøftes, hvad der observeres, og om tiltaget skal fortsætte.

Ved andre indsatser med bestemte aktiviteter er det vigtigt, at der er to professionelle, der arbejder på samme tid. Her skal den ene professionelle have øje for ledelsen af aktiviteten, mens den anden er observatør med øje for de processer, der udspiller sig mellem eleverne. Observatøren kan lave "time out" til ledelsen af processen, hvis det vurderes, at aktiviteten blot vedligeholder eller forstærker de processer, der marginaliserer eleverne. I så fald må aktiviteten afbrydes eller fortsætte på en anden måde.

Evaluering

Evaluering

Ligesom man løbende skal evaluere på virkningen af ens tiltag, bør man også altid efterfølgende lave evalueringer af, hvad indsatserne har haft af betydning. Måske har man i en længere periode arbejdet med fællesskabende didaktikker, som en måde at restaurere fællesskabet på og skabe mere tryghed, mindske foragtproduktion og skabe større mulighed for inklusion for udsatte elever. Efter en periode bør man gennemføre en evaluering af indsatsen. Blev der gennem indsatsen skabt mere tryghed? Eller er det egentlig bare mere ro og uforstyrret undervisning, det er lykkedes at etablere? Er forholdene forbedrede for de børn, der tidligere havde det svært?

I evalueringen er det en god ide at forholde sig til de observationer, der er gennemført under indsatsen. Brug notaterne i logbogen og/eller de professionelle observationer under gennemførelsen. Samtidig kan der være brug for at indhente yderligere data for at finde frem til virkningen af indsatsen. Og her er vi så tilbage ved det første trin (indsamling af data), hvor man må lave nye undersøgelser blandt eleverne og professionelle.